

EVROPSKÁ TECHNOLOGICKÁ PLATFORMA „POTRAVINY PRO ŽIVOT“ (FOOD FOR LIFE) PŘEDSTAVILA IMPLEMENTAČNÍ AKČNÍ PLÁN

V závěru loňského roku byl, po dlouhých diskuzích a připomínkování odbornými kruhy, zveřejněn Implementační akční plán Evropské technologické platformy „Potraviny pro život“, který popisuje způsob, jakým lze priority identifikované ve Strategické výzkumné agendě (SRA) platformy Potraviny pro život, který byl zveřejněn v září 2007, co nejefektivněji realizovat.

Sektor výroby potravin a nápojů je největším zpracovatelským průmyslovým odvětvím v Evropě a zaměstnává na 3,8 milionu osob. Potravinářský a nápojový průmysl je otevřen ostatním světovým trhům, které pro něj tedy představují konkurenci. Mnohé externí trhy profitují z měřítka velikosti; kromě toho se většinou jedná o velmi důležité dodavatele surovin a o výrobce s nižšími výrobními náklady, než kterým musí čelit Evropa. Stále více těchto zemí pracuje na vývoji důležitých procesů souvisejících s výrobou potravin. Produktivita evropského potravinářského průmyslu¹ je značně pozadu a nezaměříme-li se z dlouhodobého hlediska na přidanou hodnotu, budeme muset čelit závažnému zhoršení konkurenceschopnosti Evropy v celosvětovém měřítku.

K úplnému naplnění Lisabonské strategie se Evropská technologická platforma Potraviny pro život (ETP) snaží zajistit zvýšení konkurenceschopnosti Evropy prostřednictvím technologických řešení založených na současných silných stránkách Evropy a prostřednictvím zpřístupnění nových oborů, které potravinářský a nápojový průmysl považuje za přínosné z hlediska dobrých příležitostí, které lze v budoucnu využít. Současně se však ETP zabývá též zdravotní a sociální problematikou, která v posledních letech nabývá na závažnosti následkem stárnutí populace, neboť zdravá výživa může hrát zásadní roli při optimalizaci lidského zdraví a při snižování rizika vzniku chronických chorob souvisejících s výživou nebo při jeho odložení na pozdější věk. Zemědělský a potravinářský průmysl se stále více posouvá směrem k udržitelné výrobě při zohlednění etických otázek a ETP identifikuje kroky, které je třeba podniknout k hospodárnému naplnění těchto cílů na jedné straně a k přínosům, které pocítí malé a středně velké podniky následkem změn ve výrobních postupech, na straně druhé.

ETP Potraviny pro život zveřejnila svoji vizi² v červnu 2005 a svoji Strategickou výzkumnou agendu (SRA)³ v září 2007. Oba tyto dokumenty byly sestaveny na základě rozsáhlých konzultací se všemi relevantními zainteresovanými stranami. Tyto konzultace probíhaly formou osobních setkání a prostřednictvím činností, které k svému naplnění využívaly síť Internet. Proces vývoje dokumentu Víze a proces účinného zapojení zúčastněných subjektů v rámci celé Evropy je založen na předchozí identifikaci šesti vědeckotechnických oblastí: Potraviny a zdraví, Kvalita a výroba potravin, Potraviny a spotřebitel, Bezpečnost potravin, Udržitelná výroba potravin a Řízení potravinového řetězce. Chceme-li dosáhnout zvýšení konkurenceschopnosti evropského potravinářského průmyslu, nabízejí tyto oblasti zcela zásadní výzvy. V rámci uvedených oblastí byly vytvořeny malé, mezioborové pracovní skupiny, které poskytly důležité údaje při sestavování koncepce strategické výzkumné agendy zainteresovaných stran, která byla diskutována v roce 2006. Podobný byl i proces v případě problematiky komunikace, vzdělávání a transferu technologií, které mají vyšší horizontální relevantnost. Tento přístup se prokázal jakožto méně vhodný k sestavení Implementačního akčního plánu (IAP), a to z těchto důvodů:

¹ CIAA. Benchmark Report on Food and Drink Industry Competitiveness, 2006.

² Evropská technologická platforma Potraviny pro život: Víze do roku 2020 a dále. <http://etp.ciaa.be>

³ Evropská technologická platforma Potraviny pro život: Strategická výzkumná agenda 2007 – 2020. <http://etp.ciaa.be>

- omezená mezioborovost;
- omezení klíčových vstupů ze socioekonomických a humanitních věd;
- omezení účinné interakce;
- překrývání činností a kompetencí a existence hluchých míst.

Následkem této skutečnosti byl vyvinut proces založený na třech klíčových cílech, jejichž popis je uveden níže.

Strategická výzkumná agenda⁴ nastínila tři klíčové cíle výzkumu, kterých je třeba dosáhnout s ohledem na účinné cílení evropských zdrojů na oblasti, jež mají z hlediska budoucí konkurenceschopnosti tohoto odvětví zásadní důležitost. Zaměřuje se též na oblasti, které mohou pomoci splnit požadavky evropských spotřebitelů na zdravé, bezpečné, rozmanité a cenově dostupné potraviny, jakož i na zesilující obavy společnosti související s životním prostředím. Tyto klíčové cíle byly definovány jakožto výzkumné cíle, které povedou k výrobě produktů a k tvorbě procesů a nástrojů, které:

- povedou ke zlepšení zdravotního stavu, blahobytu a dlouhověkosti obyvatel,
- povedou ke zvýšení důvěry spotřebitelů v potravinový řetězec a
- podpoří udržitelnou a etickou⁵ výrobu.

Tento IAP obsahuje podrobný popis programu výzkumu, dle kterého bude třeba postupovat, mají-li být účinně naplněny všechny klíčové cíle.

Výstupy ETP již mají zásadní dopad na tyto činnosti:

- spojení širokého spektra evropských výzkumných pracovníků a ostatních zúčastněných subjektů s cílem definovat nejdůležitější výzvy, kterým bude potravinářský průmysl čelit přibližně v nejbližším desetiletí
- sestavení aktivní sítě národních potravinových platforem
- ovlivnění priorit výzkumu v rámci nedávných výzev k předložení návrhů projektů zaměřených na biotechnologie, potraviny, zemědělství a rybolov v rámci pilíře Komunikace při 7. rámcovém programu (dále jen „FP7“).

Prostřednictvím rozsáhlého procesu konzultací s vlivnými průmyslovými společnostmi, klíčovými evropskými výzkumnými pracovníky, zástupci spotřebitelských organizací a národními veřejnými subjekty podporujícími výzkum má tato ETP též vliv na budoucí směřování národních výzkumných činností.

Je důležité zamyslet se nad rozsahem, v kterém budou prioritní výzkumné činnosti definované ETP vyžadovat dodatečné zdroje, nové nástroje financování, doplňující činnosti související s vzděláváním, jakož i ostatní činnosti, které jsou nezbytné k předávání nových i současných znalostí, jejichž cílem je podporovat inovaci a prospěch společnosti. IAP se zabývá i těmito otázkami.

⁴ Novým čtenářům, kteří se ETP zabývají poprvé, doporučujeme prostudovat si dokumenty Vize, Strategická výzkumná agenda (SRA) a Implementační akční plán (IAP) v tomto pořadí.

⁵ Etický rozměr je *výslovnou součástí* této klíčové výzvy. Veškeré činnosti, jejichž popis je uveden v Části 2 a 3 tohoto IAP však budou vykonávány v kontextu překlenujícím osvědčené etické postupy. Na národní i evropské úrovni budou vytvořeny kontakty s odbornými orgány a etickými komisemi a dle potřeby s nimi budou diskutovány otázky jednotlivých činností. Dle potřeby budou k pracovní skupině Horizontální činnosti přizváni doplňující členové, jejichž úkolem bude poskytovat poradenství a odborný komentář k etickému rozměru navrhovaných činností.

Zpráva o konkurenceschopnosti evropského potravinářského průmyslu⁶ zveřejněná v nedávné minulosti obsahuje souhrnný popis jeho silných i slabých stránek. Celou řadu identifikovaných slabých stránek lze odstranit technologickou cestou, avšak mezi slabé stránky se řadí i otázky, které je s ohledem na zajištění konkurenceschopnosti evropského potravinářského průmyslu třeba řešit souběžně. Mezi zásadní otázky patří:

- omezený rozsah úspor ze zvýšené výroby
- nedostatek technologických zdrojů v některých částech sektoru
- potřeba hlubší integrace
- dopad legislativní problematiky.

Chceme-li zvýšit konkurenceschopnost Evropy, budou tyto otázky vyžadovat kromě realizace tohoto IAP též specifické politické zásahy.

Implementační akční plán obsahuje osnovu příštích kroků, které je třeba podniknout s ohledem na realizaci návrhů a využití potenciálních příležitostí, jejichž popis je uveden ve Strategické výzkumné agendě. U každého z tří klíčových cílů stanovených v agendě SRA jsou definovány klíčové činnosti. Dokument obsahuje též odhad požadavků na zdroje a přibližný časový rámec k dosažení cíle, jakož i typ financování, který bude vyžadován k naplnění uvedených cílů.

Struktura evropského potravinářského průmyslu je mezi ostatními zpracovatelskými odvětvími zcela jedinečná: drtivá většina podniků (plných 96 %) zaměstnává méně než 50 zaměstnanců (malé a středně velké podniky a mikropodniky). Pouze nepatrná část takových podniků však disponuje zdroji, které by umožňovaly i jiné činnosti než operativní řízení jakosti. Proto od těchto podniků nelze očekávat, že se budou účastnit výzkumných činností, jejichž výsledek, a tedy i návratnost, mají často dlouhodobou povahu. Potřeby takových podniků je třeba naplnit sestavením větších uskupení v podobě výzkumných asociací, které s podniky budou úzce spolupracovat. Součástí potravinářského průmyslu je však i několik velkých a významných společností, které jsou si vědomy důležitosti výzkumu a které jsou schopny podporovat výzkumné projekty a činnosti, na kterých se společnými silami podílí veřejný a soukromý sektor.

Společné činnosti nezbytné k vybudování cesty vedoucí k dosažení vize ETP o realizaci nejdůležitějších priorit vyžadují každoroční příspěvek 400 až 500 milionů eur po dobu příštích pěti let. Větší část této částky přitom bude vyžadovat naplnění klíčového cíle č. 1. Jelikož značná část výzkumných činností si klade za cíl výrazně zlepšit zdravotní stav obyvatel, přičemž tento cíl je dlouhodobý a základní výzkum je zásadním strategickým požadavkem, očekává se, že výrazná část těchto činností bude podporována z veřejných zdrojů.

Současné zdroje lze mobilizovat a lépe směřovat, podaří-li se vyvinout a účinně zavést vhodné mechanismy spolupráce. Výsledkem by mohl být výrazný úspěch a pokrok bez potřeby získávání nových zdrojů. Existují však výrazné překážky, které je třeba překonat s ohledem na zlepšení koordinace národních zdrojů s celoevropskými iniciativami. Tyto zdroje často nebývají k dispozici pro potřeby nových investic v koordinovaných mezinárodních programech, s výjimkou společného financování projektů Evropského rámcového programu.

Na vlastní schopnost inovace potravinářského průmyslu mají zásadní vliv rozsáhlé strukturální, sociální a společenské faktory. Proto IAP obsahuje popis činností, jejichž cílem bude další rozvoj požadované „inovační infrastruktury“. IAP se zejména věnuje celé řadě

⁶ GŘ pro podniky a průmysl Competitiveness of the European Food Industry: An economic and legal assessment. Brusel: EK, 2007. ISBN 978-92-79-06033-5.

činností souvisejících s budováním infrastruktury a činností umožňujících dosažení uvedených cílů, mezi které patří:

- struktury nezbytné k optimalizaci využití současných a nových zdrojů (sítě ERA-NET, národní platformy pro potraviny a zrcadlové skupiny, tzv. „Mirror Groups“)
- oblasti vyžadující nové zdroje nebo nástroje
- činnosti, které vyžadují veřejné zdroje financování nebo společné zdroje veřejného a soukromého sektoru
- způsoby nejlepší možné angažovanosti malých a středních podniků a její optimalizace
- řešení vedoucí k zlepšení systému řízení distribuce a zásobování potravinami
- požadavky na stimulaci vzdělávání v oblastech souvisejících s budoucí konkurenceschopností potravinářského průmyslu s ohledem na rozvoj kvalifikovaných pracovních sil
- otázky komunikace, zejména pak komunikace směrem k spotřebitelům, které budou účinně zapojovat ostatní zúčastněné subjekty (včetně výzkumných vědeckých pracovníků, průmyslu a sdělovacích prostředků) a jejichž výsledkem bude prohloubení vzájemné důvěry.

Nedávná zpráva Expertní skupiny EU pro otázky evropského výzkumného prostoru (ERA)⁷ zdůraznila potřebu zapojení celé Evropy do shromáždění zdrojů, které jsou nezbytné, má-li být výzkum skutečně efektivní. Podstata těchto činností spočívá ve zvýšení hodnoty příspěvku veřejného i soukromého sektoru k dosažení hospodářských, sociálních a ekologických cílů Evropy. Závěrem tato expertní skupina konstatovala, že ústředním prostředkem k dosažení tohoto cíle je zapojit výzkumný systém do celoevropské reakce na řadu velkých výzev, jejichž zdolání závisí na výzkumu a v jejichž rámci bude třeba vyvinout činnosti, jejichž prostřednictvím bude dosaženo inovací a rozvoje trhu a prostředí veřejných služeb.

Tři klíčové cíle identifikované v rámci ETP Potraviny pro život splňují všechna kritéria potřebná k stimulaci inovací, tvorbě nových trhů a k dosažení důležitých společenských a ekologických cílů. Evropský potravinový řetězec je proto připraven a ochoten se těmto „velkým výzvám“ postavit.

- Klíčový cíl 1: Zlepšení zdravotního stavu, blahobytu a dlouhověkosti obyvatel.
- Klíčový cíl 2: Prohloubení důvěry spotřebitelů v potravinový řetězec.
- Klíčový cíl 3: podpora udržitelné a etické výroby.

Očekáváme, že impuls ze sítí, které ETP tvoří a které se skládají z evropského průmyslu, univerzit, výzkumných ústavů, spotřebitelských organizací, financujících institucí v jednotlivých členských zemích EU a Evropské komise, bude i nadále pokračovat, růst a rozvíjet se. ETP bude i nadále pracovat na tom, aby zajistila, že výzkum a identifikované strategické otázky budou diskutovány s národními i místními odpovědnými orgány, spotřebiteli i s širokou veřejností. Interakce a komunikace mezi těmito zúčastněnými subjekty a výrobci potravin, a to včetně nadnárodních evropských potravinářských koncernů i malých a středních podniků, jakož i mezi subjekty, které se účastní národních i celoevropských výzkumných programů, jsou zásadními funkcemi ETP.

V rámci ETP budou zkoumány možnosti rozvoje užších partnerství veřejného a soukromého sektoru, jakým je například Společná technologická iniciativa (JTI), jejímž cílem je dosažení užšího strategického zaměření podporou společných, ambiciózních výzkumných programů v oblastech, které mají zásadní význam z hlediska konkurenceschopnosti a růstu. Tato partnerství využívají všech zdrojů financování výzkumu a rozvoje, veřejných i soukromých,

⁷ Challenging European research rationales for the ERA. Zpráva Expertního výboru pro otázky evropského výzkumného prostoru. GŘ pro výzkum, 2008. EUR23326.

a úzce spojují výzkum s inovacemi. ETP popisuje nejdůležitější otázky, kterými je třeba se zabývat s ohledem na vývoj inovativních potravin, a na jejich základě hodlá zásadním způsobem přispět k práci Skupiny na vysoké úrovni (High Level Group) pro otázky konkurenceschopnosti v zemědělství a potravinářském průmyslu, kterou v nedávné době zřídila Evropská komise⁸.

Očekává se, že ETP se svým zaměřením na mezinárodní spolupráci a konzultace s širokým spektrem zúčastněných subjektů bude ústředním bodem všech činností, které propagují inovace v evropském potravinářském a nápojovém průmyslu. Krátce řečeno, výstupy ETP budou:

- platforma účinné inovace potravin směrem k potravinám orientovaným na spotřebitele
- fórum pro účinný přístup k integraci různých vědních disciplín s cílem zvýšit přínos spotřebitelům
- zlepšení řízení evropské znalostní infrastruktury
- příznivé prostředí pro předkonkurenční výzkum a pro tvorbu společenství
- udržitelné obchodní modely
- vzdělávání osob v různých vědních disciplínách souvisejících s potravinářským průmyslem a výživou obecně
- identifikace, adaptace a výměna osvědčených postupů.

Takové činnosti budou vyžadovat dlouhodobý dialog mezi ETP a jejími zúčastněnými subjekty v celé Evropě, jakož i účinnou komunikaci a interakci s organizacemi a programy, které se zabývají stejnými otázkami mimo Evropu.

ETP Potraviny pro život doporučuje:

- přiřazení nejvyšší priority specifickým činnostem, které je třeba provést s ohledem na naplnění prioritních požadavků na výzkum definovaných v tomto IAP, a to ze strany tvůrců národní i regionální politiky, financujících institucí a vědecké obce
- přijetí jasné strategie, která se bude zabývat nezbytnými horizontálními činnostmi zdůrazněnými v části 3
- rozbor národních výzkumných programů, které úspěšně využívají spolupráce s průmyslem, a příčin jejich účinnosti, a to ze strany zrcadlové skupiny (Mirror Group) ETP, a vývoj a rozšíření souboru osvědčených postupů
- poskytnutí podpory ze strany Evropské komise k ustanovení sítí ERA-NET pro otázky potravin a zdraví a pro otázky udržitelné výroby potravin a udržitelného řízení potravinového řetězce
- realizaci a porovnání výkonnosti strategií s ohledem na podporu integrace zdrojů národních výzkumných programů
- podporu užší spolupráce vyššího počtu výzkumných organizací s průmyslovým sektorem ve všech aspektech inovace a zejména s ohledem na zdůrazňování osvědčených postupů a propagace jejich přijímání
- rozvoj jasné strategie ke komunikaci konceptu vyváženého pohledu na rizika a přínosy potravin směrem ke spotřebitelům a ke kritickému zhodnocení přínosu zdůrazňování nízkého rizika potravin
- přijetí závazku ze strany zúčastněných subjektů na podporu propagace výzev a přínosů kariéry v oblasti vědeckého výzkumu a technologií potravin s ohledem na zajištění další generace evropských akademických a průmyslových vědeckých pracovníků a podnikatelů

⁸ Rozhodnutí Komise, kterým se zřizuje Skupina na vysoké úrovni pro otázky konkurenceschopnosti v zemědělství a potravinářském průmyslu (2008/359/EK).

- realizaci mechanismů na podporu, koordinaci, sdílení a sladění mezioborových⁹ výzkumných projektů v Evropě
- pokračování rozvoje úspěšných sítí, a to zejména těch, které se zaměřují na infrastrukturu, databáze atd.
- rozvoj a aktivní propagaci důvodů k ustanovení Evropského ústavu pro výzkum souvislostí mezi potravinami a zdravím.

⁹ V tomto kontextu se mezioborovými projekty rozumí projekty, kterých se účastní vědečtí pracovníci, technologičtí pracovníci a sociologičtí pracovníci.